

วารสารความเป็นธรรมทางสังคมและความเหลื่อมล้ำ

“ถุงสายรุ้ง” ปรากฏการณ์สินค้าไทยว่าด้วยเรื่องทรัพย์สินทางปัญญากับการละเมิดลิขสิทธิ์

“Rainbow bag” - Looking through the intellectual property and copyright infringement lens

ศรัณณ์พัคตร์ แก้วเพชรⁿ¹

Salunpak Kaeophet^a

ⁿนักวิชาการอิสระ

^aIndependent Scholar

บทคัดย่อ

ปรากฏการณ์สินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ถูกละเมิดลิขสิทธิ์เป็นจำนวนมากในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นประเด็นปัญหาหลักว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา กรณีของ “กระเป๋าสายรุ้ง” ที่ใช้กันแพร่หลายในประเทศไทย และกระเป๋าบาซาร์ ช้อปเปอร์ โดย บาเลนเซียกา เป็นกรณีศึกษาที่ได้รับความนิยมในสังคมไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยและผลกระทบของปัญหาในภาพรวม พบว่าความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญายังมีจำกัด ทำให้ขาดแนวคิดและแนวทางการจดสิทธิบัตร ผลิตภัณฑ์ของนักประดิษฐ์ อีกทั้งความซับซ้อนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องและการขาดความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ และการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาล้วนส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ประดิษฐ์หรือสินค้า ประเทศไทยมีประสบการณ์ในเรื่องนี้น้อยกว่าหลายประเทศที่เน้นกฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์ อีกทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติในสังคมไทยให้ความสำคัญกับการละเมิดลิขสิทธิ์น้อยมาก ด้วยเหตุนี้ ประเด็นดังกล่าวจึงยังไม่คืบหน้านัก และแม้จะมีคดีความมากมาย แต่การแก้ปัญหากลับปรากฏเป็นรายกรณีเท่านั้น

คำสำคัญ: การละเมิดลิขสิทธิ์; ทรัพย์สินทางปัญญา; สิทธิบัตร; ถุงสายรุ้ง; บาเลนเซียกา

Abstract

The phenomenon of the copyright infringement among goods and products demonstrates the core interest of intellectual property. The case between the "rainbow bag" in Thailand and Balenciaga's Bazar Shopper Bag has become popular in Thai society over the past few years. This article aims to understand the factors and effects of the holistic problems. It found that public understanding of intellectual property is still limited. Lack of concepts and guidelines for patenting

¹Corresponding author, E-mail address: Salunpak37@gmail.com

products of inventors. In addition, the complexity of relevant laws and the lack of clarity in the enforcement of copyright and intellectual property infringement laws all affect the protection of the rights of inventors or products. Thailand has less experiences in this area than many countries focusing on copyright protection laws. In addition, the concepts and practices in Thai society have paid less interest in copyright infringement. Despite of many lawsuit cases, such issues have not made much progress. Until now, the resolution is only on a case-by-case basis.

Keywords: Copyright infringement; Intellectual property; Patent; Rainbow bag; Balenciaga

บทนำ

ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา หรือสินค้าถูกละเมิดลิขสิทธิ์ปรากฏอยู่อย่างมากในปัจจุบัน ปัญหานี้เกิดทั้งในระดับโลกและระดับชาติ และเกิดมากในประเทศแถบเอเชีย (Lai & Zaichkowsky, 1999, สุมาลี เล็กประยูร, 2010) ซึ่งในประเทศไทยแล้วที่ผ่านมาส่วนมากเป็นการลอกเลียนแบบหรือก๊อปปี้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากยี่ห้ออื่น เช่น กระเป๋า เครื่องสำอางค์ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ แต่ในอีกมุมหนึ่งพบว่าสินค้าในประเทศไทยก็กำลังถูกลอกเลียนแบบเช่นกัน ในพ.ศ. 2560 พบว่า กระเป๋า Bazar Shopper Bag ของแบรนด์ Balenciaga จากประเทศฝรั่งเศส ออกแบบโดย Demna Gvasalia ปรากฏในงาน Paris Fashion Week Fall/Winter 2016 มีลักษณะคล้ายคลึงกับ “ถุงหรือกระสอบสายรุ้ง” ที่คนไทยใช้สำหรับบรรจุของที่พบเห็นได้ทั่วไปในสังคมไทย ซึ่งถุงสายรุ้งนี้ยังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่มาซื้อสินค้าในประเทศไทยที่นิยมนำมาบรรจุของ และหิ้วขึ้นเครื่องบินกลับประเทศของตน เพราะด้วยตัวกระเป๋ามีน้ำหนักเบา มีหลายขนาด ราคาถูก บรรจุของได้มาก มีซิปปิดทำให้ใช้งานง่าย และมีความทนทานสูง เมื่อกระเป๋า Bazar Shopper Bag ได้ปรากฏอยู่ในแฟชั่นโชว์ดังกล่าว จึงทำให้เกิดข้อคำถามสองประเด็นคือ หนึ่ง แบรนด์กระเป๋าบาเลนเซียกา (Balenciaga) ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ของไทยหรือไม่ และ สอง การใช้ถุงสายรุ้งในประเทศไทย หรือในต่างประเทศ จะถือว่าทำผิดกฎหมายละเมิดลิขสิทธิ์ของแบรนด์สินค้านี้หรือไม่ โดยเฉพาะในโซนประเทศแถบยุโรป และสหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายลิขสิทธิ์ที่รุนแรง

รูปที่ 1 กระเป๋าบาซาร์ ช้อปเปอร์ โดย บาเลนเซียกา ที่ออกแบบโดย Demna Gvasalia (ซ้ายและกลาง) และถุงสายรุ้งในประเทศไทย (ขวา)

ที่มา: <https://www.jeab.com/shoe-bag/type/shoulder-bags/balenciaga-bazar-shopper-bag> และ <https://www.sanook.com/women/46409/>

ในพ.ศ. 2560 รายงานดัชนีทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ (International Intellectual Property Index – IIPPI) จัดอันดับคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้ไทยอยู่อันดับ 40 จาก 45 ประเทศ และเป็นลำดับ 47 จาก 55 ประเทศใน พ.ศ. 2565 (U.S. Chamber of Commerce, 2022) แม้ว่ารายละเอียดจะระบุว่าคนไทยเห็นด้วยกับการลงทะเบียนผู้ซื้อสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ แต่กลับมีประสบการณ์ต่อการซื้อสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ด้วยตนเอง ความย้อนแย้งนี้เองที่ปรากฏในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากประเทศไทยจะลอกเลียนแบบสินค้าจากต่างประเทศ เช่น กระเป๋า หรือเสื้อผ้าแบรนด์ดังแล้ว ปัจจุบันสินค้าเมดอินไทยแลนด์หรือทำขึ้นในประเทศไทยก็ถูกลอกเลียนแบบเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน เพราะปัจจัยหลายประการในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพและมาตรฐานการผลิตสินค้า แรงงานราคาถูก ล้วนเป็นแรงดึงดูดให้สินค้าแบรนด์ระดับโลกเปิดโรงงานผลิตสินค้าในประเทศไทย ซึ่งส่งผลต่อการยกระดับการผลิตสินค้าไทยที่ทั้งมีและไม่มีตราสินค้าหรือแบรนด์ของประเทศไทยให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ แต่ปัญหาที่ผู้ผลิต เจ้าของสินค้า หรือเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นธุรกิจขนาดกลางและเล็กหรือผู้ประกอบการรายย่อยในประเทศไทยและในประเทศโลกที่สาม ดังที่กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประสบคือ ปัญหาการจดสิทธิบัตร เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่สูง มีขั้นตอนการดำเนินการที่ยุ่งยากซับซ้อน ใช้เวลาในการดำเนินการนาน สถานที่จดในแต่ละประเทศมีเงื่อนไขและราคาที่แตกต่างกัน รวมถึงการต้องจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในทุกประเทศที่นำไปขาย เป็นต้น อุปสรรคเหล่านี้ทำให้เจ้าของสินค้าหรือเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาเลือกที่จะไม่จดสิทธิบัตร และนำไปสู่การถูกลอกเลียนแบบได้ง่าย โดยเฉพาะจากประเทศเพื่อนบ้าน หรือประเทศที่มีสถิติการลอกเลียนแบบที่สูง ดังเช่น ประเทศจีน นอกจากนี้ ในแง่ของการคุ้มครองหรือบังคับใช้กฎหมายพบว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทางด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Law) มีความซับซ้อนและยากที่จะเข้าใจสำหรับบุคคลธรรมดาโดยทั่วไป เมื่อพิจารณาจากจำนวนของนักกฎหมายทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่มีจำนวนไม่มากนักในประเทศไทย หรือในกรณีที่ผู้ประกอบการไทยหรือบุคคลทั่วไปได้ทำการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาโดยไม่รู้ตัว หรือการฟ้องร้องใช้เวลาและเงินจำนวนมาก (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2555) เป็นต้น

เรื่องดังกล่าวล้วนส่งผลกระทบต่อสินค้าไทยโดยตรง ทำให้สินค้าที่ผลิตจากประเทศไทยมีภาพพจน์เสียหาย อาจส่งผลการสูญเสียตลาดการค้าในระยะยาว และยังก่อให้เกิดผลเสียด้านสิทธิมนุษยชน ความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประดิษฐ์สินค้าที่อาจจะรู้สึกท้อแท้ ไม่คุ้มค่าต่อการคิดค้นสินค้าใหม่ และมีผลกระทบต่อเจ้าของตราสินค้าหรือทรัพย์สินทางปัญญาที่แท้จริงของประเทศไทย ดังนั้น บทความนี้จะมุ่งประเด็นที่ 1. ประเด็นสินค้าที่ถูกละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศไทย กรณีถุงสายรุ้ง 2. มุมมองของคนไทยต่อการละเมิดลิขสิทธิ์กับคุณค่าตราสินค้าไทย ทั้งนี้ ข้อจำกัดของบทความนี้ไม่ได้รวมถึงประเด็นที่ประเทศไทยละเมิดลิขสิทธิ์ และเครื่องหมายการค้าสินค้าจากต่างประเทศ

ทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ และ สิทธิบัตร

“ทรัพย์สินทางปัญญา” “ลิขสิทธิ์” และ “สิทธิบัตร” เป็นคำที่ถูกพบเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบัน แต่กลับสร้างความสับสนและไม่เข้าใจให้กับหลายคน นอกจากปัญหาเรื่องคำตอบแทนที่ชักนำไปสู่การละเมิดลิขสิทธิ์แล้ว (สุมาลี เล็กประยูร, 2010) ปัญหาเรื่องความสับสนและไม่เข้าใจเรื่องความหมายนี้เองทำให้เกิดปัญหาเรื่องการลอกเลียนแบบหรือการละเมิดลิขสิทธิ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง (จุมพล ภิบุญสินวัฒน์ และภูมินทร์บุตรอินทร์, 2560) ดังนั้น ความรู้เรื่อง “ทรัพย์สินทางปัญญา” “ลิขสิทธิ์” และ “สิทธิบัตร” จึงมีความสำคัญอย่างมาก กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ได้ประกาศความหมายของคำศัพท์เหล่านี้ไว้ ดังนี้

ลิขสิทธิ์ (Copyright) หมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ริเริ่มโดยการใช้สติปัญญาความรู้ ความสามารถ และความวิริยะอุตสาหะของตนเองในการสร้างสรรค์ โดยไม่ลอกเลียนงานของผู้อื่นโดยงานที่สร้างสรรค์ต้องเป็นงานตามประเภทที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้คุ้มครอง โดยผู้

สร้างสรรค์จะได้รับความคุ้มครองทันทีที่สร้างสรรค์โดยไม่ต้องจดทะเบียน และถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง

กฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยประกอบด้วย พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2558 / ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2558 / ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2561 และฉบับที่ 5 พ.ศ. 2565 นอกจากนี้ กรมทรัพย์สินทางปัญญายังมีข้อกำหนด 4 ประการ ได้แก่

- (1) วัฏจักรทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Value Chain) 4 ด้าน คือ การสร้างสรรค์ การคุ้มครอง, การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์, การบังคับใช้กฎหมาย
- (2) เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนและประเทศ 2 ด้าน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไทยมีศักยภาพในการแข่งขัน คือ เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI), เรื่องทรัพยากรพันธุกรรม (Genetic Resources: GRs) โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546
- (3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Traditional Knowledge: TK) และการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional cultural expressions: TCEs) (ทรัพย์สินทางปัญญาต่างประเทศ, 2562) นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น เช่น การคุ้มครองพันธุ์พืช อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้การคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชใหม่
- (4) การคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ให้การคุ้มครองตำรับตำรายา สมุนไพร แหล่งอนุรักษ์สมุนไพรร และภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

เครื่องหมายการค้า (Trade Mark) หมายถึง เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์หรือตราที่ใช้กับสินค้าหรือบริการ ซึ่งเครื่องหมายที่ให้ความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 และพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2559 โดยแบ่งเป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย 1. เครื่องหมายการค้า (Trade Mark) 2. เครื่องหมายบริการ (Service Mark) 3. เครื่องหมายรับรอง (Certification Mark) และ 4. เครื่องหมายร่วม (Collective Mark)

สิทธิบัตร (Patent) หมายถึง หนังสือสำคัญที่รัฐออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์ (Invention) หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) ที่มีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนด เป็นสิทธิพิเศษที่ให้ผู้ประดิษฐ์คิดค้นหรือผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ มีสิทธิที่จะผลิตสินค้า จำหน่ายสินค้าแต่เพียงผู้เดียว

อนุสิทธิบัตร (Petty Patent) หมายถึง หนังสือสำคัญที่รัฐออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์จะมีลักษณะคล้ายกันกับการประดิษฐ์แต่เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่มีระดับการพัฒนาเทคโนโลยีไม่สูงมาก หรือเป็นการประดิษฐ์คิดค้นเพียงเล็กน้อย และมีประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยประกอบด้วยพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 / ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2542

ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) หมายถึง ผลงานอันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ทรัพย์สินทางปัญญาจัดเป็นทรัพย์สินอีกประเภท นอกเหนือจากสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์สินทางปัญญาจัดเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง (intangible property) เช่น นวัตกรรมหรือผลงานอันเกิดจากการประดิษฐ์ คิดค้น หรือสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งเน้นที่ผลผลิตของสติปัญญาและความชำนาญ โดยไม่คำนึงถึงชนิดของการสร้างสรรค์หรือวิธีในการแสดงออก ซึ่งทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) ทางสากลประกอบด้วย สิทธิบัตรการประดิษฐ์ คือ การคุ้มครองงานประดิษฐ์ในลักษณะทางวิศวกรรม

องค์ประกอบ สูตร กรรมวิธี หรือระบบของงานประดิษฐ์ และเน้นการประดิษฐ์ที่มีลักษณะของการแก้ไขปัญหาทางเทคนิคที่ไม่สามารถคิดค้นขึ้นโดยง่าย

- (1) **อนุสิทธิบัตร** คือ การคุ้มครองงานประดิษฐ์ในลักษณะทางวิศวกรรม องค์ประกอบ สูตร กรรมวิธี หรือระบบของงานประดิษฐ์ ที่มีระดับเทคโนโลยีไม่สูงมาก หรือเป็นการประดิษฐ์ที่คิดค้นเพื่อการแก้ไขปัญหาเดิม ต่อยอด เพียงเล็กน้อย
- (2) **สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์** คือ การคุ้มครองงานออกแบบใน รูปร่าง รูปทรง ลักษณะ ลวดลาย สี ของผลิตภัณฑ์
- (3) **เครื่องหมายการค้า** คือ การคุ้มครองชื่อ ยี่ห้อ แบนด์ ตราสินค้า เครื่องหมาย สัญลักษณ์ที่ใช้กับสินค้าหรือบริการนั้น เช่น มาม่า กระทิ้งแดง บรีส เป็นต้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ พ.ร.บ. เครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2543 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2559
- (4) **ลิขสิทธิ์** คือ การคุ้มครองงาน หรือความคิดสร้างสรรค์ งานวรรณกรรม, งานนาฏกรรม, งานศิลปกรรม งานดนตรีกรรม, งานโสตทัศนวัสดุ, งานภาพยนตร์, งานสิ่งบันทึกเสียง, งานแพร่เสียงแพร่ภาพ และงานอื่นในแผนกวรรณคดี

ในเชิงกฎหมายแล้วทรัพย์สินทางปัญญา และการละเมิดลิขสิทธิ์จึงมีความเกี่ยวพันอย่างแนบแน่น รวมถึงมีบทลงโทษตามกฎหมายหลายฉบับทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ปัญหาหลักที่พบจากความไม่เข้าใจเงื่อนไขและข้อจำกัดของกฎหมายทำให้ประชาชนและเจ้าของสินค้าในประเทศไทยไม่สนใจสาระของกฎหมายในประเด็นเหล่านี้เท่าใดนักซึ่งสะท้อนออกมาในหลายเหตุการณ์ เช่น การยืมดีซอร์สินค้าเลียนแบบ การใช้ของปลอม หรือการเป็นผู้ขายสินค้าเหล่านั้น ซึ่งประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาเชิงพาณิชย์ที่สำคัญประกอบด้วย (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ตารางแสดงสาระสำคัญของประเภททรัพย์สินทางปัญญาเชิงพาณิชย์ที่สำคัญ

ประเภท	รูปแบบการคุ้มครอง	หลักการ
เครื่องหมายการค้า(ตราสินค้า)	ระบบจดทะเบียน	จัดที่ไหนคุ้มครองที่นั่น แต่สามารถจดทะเบียนระหว่างประเทศผ่านระบบมาดริดที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้
สิทธิบัตร (การประดิษฐ์)	ระบบจดทะเบียน	จัดที่ไหนคุ้มครองที่นั่น แต่สามารถจดทะเบียนระหว่างประเทศผ่านระบบ PCT ที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้
สิทธิบัตร (การออกแบบผลิตภัณฑ์)	ระบบจดทะเบียน	จัดที่ไหนคุ้มครองที่นั่น
ลิขสิทธิ์	ให้ความคุ้มครองทันทีที่สร้างสรรค์ผลงาน	คุ้มครองในประเทศภาคีอนุสัญญากรุงเบิร์น และข้อตกลง TRIPS

การละเมิดลิขสิทธิ์และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา กรณีถุงสายรุ้ง

ปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ และการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญานั้นมีปัจจัยหลักของการละเมิดลิขสิทธิ์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันแบบแยกไม่ออก 4 ประการคือ (สุมาลี เล็กประยูร, 2010)

- 1) ด้านของผู้ผลิต คือ สินค้าที่ละเมิดทรัพย์สินทางปัญญานั้นสามารถสร้างกำไรจากรายได้ที่สูงกว่า เพราะไม่มีค่าใช้จ่ายในการสร้างสรรค์ มีความเสี่ยงทางการตลาดน้อยกว่า รวมไปถึงโอกาสการเติบโตทางธุรกิจสูงเพราะมีการทำการตลาดไว้อย่างรวดเร็ว
- 2) ผู้จัดจำหน่ายที่มีจำนวนมากและมีหลายระดับ เนื่องจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจส่งผลให้มีจำนวนผู้จัดจำหน่ายจำนวนมาก และมีลักษณะของการกระจายสินค้าลงไปที่ผู้ค้ารายย่อยได้ง่ายสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้หลากหลายช่องทาง เพราะราคาถูกและความต้องการสินค้าสูง
- 3) ความนิยมหรือความต้องการของผู้บริโภค โดยเฉพาะสินค้าแฟชั่น และเทคโนโลยี จะได้รับความนิยมสูงมาก
- 4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความจริงจังในการแก้ปัญหา รวมไปถึงการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เข้มงวด

การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญากรณีถุงสายรุ้งเมื่อพิจารณาร่วมกับพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ฉบับที่ 3 (พ.ร.บ.สิทธิบัตร, 2522) มีทั้ง 6 หมวด คือ หมวดที่ 1 คือบททั่วไป หมวดที่ 2 คือ สิทธิบัตรการประดิษฐ์ มีทั้งหมด 5 ส่วน (1) การขอรับสิทธิบัตร (2) การออกสิทธิ (3) สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร (4) การชำระค่าธรรมเนียมรายปี (5) การใช้สิทธิตามสิทธิบัตร หมวดที่ 3 คือสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ และ ทวิ อนุสิทธิบัตร หมวดที่ 4 คือ การชำระค่าธรรมเนียมรายปี หมวดที่ 5 คือเบ็ดเตล็ด หมวดที่ 6 คือความรับผิดชอบและกำหนดโทษ และ บัญชีอัตราค่าธรรมเนียม มีประเด็นหลักสองประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกรณีของถุงสายรุ้งคือ

“สิทธิบัตร” หมายความว่า หนังสือสำคัญที่ออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามที่กำหนดในหมวด 2 และหมวด 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้

“แบบผลิตภัณฑ์” หมายความว่า รูปร่างของผลิตภัณฑ์ หรือองค์ประกอบของลวดลาย หรือสีของผลิตภัณฑ์อันมีลักษณะพิเศษสำหรับผลิตภัณฑ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแบบสำหรับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมรวมทั้งหัตถกรรมได้

ดังนั้น เมื่อพิจารณากรณีถุงสายรุ้งกับ กระเป๋าบาซาร์ ซือปเปอร์ คือ เรื่อง การออกแบบ รูปทรงของกระเป๋า และลวดลายของกระเป๋า ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่าง ๆ ดังนี้

- 1) **สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์** การออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นสิทธิบัตรประเภทหนึ่งที่ได้รับ ความคุ้มครอง โดยรูปร่าง รูปทรง และลวดลายของกระเป๋าที่เข้าข่ายได้รับความคุ้มครองนั้น จะต้องมีความใหม่ไม่เคยมีมาก่อน และสามารถประยุกต์ใช้ได้ทางอุตสาหกรรมและ หัตถกรรม นอกจากนี้ ผู้ออกแบบรูปทรงและลวดลายของกระเป๋าหรือถุงดังกล่าวต้องมาจดทะเบียนขอรับความคุ้มครองที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา หากได้รับการจดทะเบียนจะมี ระยะเวลาการคุ้มครองเป็นเวลา 10 ปี
- 2) **ลวดลายกระเป๋า** ต้องเข้าข่ายการคุ้มครองเป็นงานลิขสิทธิ์ประเภทศิลปกรรมได้ เช่น หากการออกแบบ ลวดลายนั้น มีระดับการสร้างสรรค์ที่เพียงพอ การออกแบบลวดลายกระเป๋า อาจถือเป็นงานศิลปกรรมประเภทจิตรกรรมได้ โดยมีอายุการคุ้มครองตลอดชีวิตของผู้สร้างสรรค์ มากกว่า 50 ปีขึ้นไป แต่หากนำลวดลายจิตรกรรมดังกล่าวมาทำเป็นกระเป๋า ถือเป็นงานศิลปะ ประยุกต์จะได้รับความคุ้มครองเพียง 25 ปี นับแต่สร้างสรรค์ หรือโฆษณาครั้งแรกทั้งนี้ผู้

สร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์จะได้รับความคุ้มครองทันทีเมื่อสร้างสรรค์ งานนั้นขึ้นไม่ต้องนำงานมาจดทะเบียนเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองแต่อย่างใด

- 3) **เครื่องหมายการค้า** บาเลนเซียกา เป็นแบรนด์ที่โด่งดังมานาน และได้รับความนิยมอย่างมาก ถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทเครื่องหมายการค้า หรือยี่ห้อ ซึ่งจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายก็ต่อเมื่อนำมาจดทะเบียนในประเทศนั้นๆ เท่านั้น ซึ่งเครื่องหมายการค้าของบาเลนเซียกาได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าไว้ในประเทศไทยไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ซึ่งเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนจะได้รับความคุ้มครองเป็นระยะเวลา 10 ปี และสามารถต่ออายุได้อีกคราวละ 10 ปี

เมื่อเทียบเคียงหลักเกณฑ์การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่กล่าวข้างต้น จะเห็นว่า รูปร่าง รูปทรง และลวดลายของกระเป๋าท่ออกแบบขึ้นจะได้รับความคุ้มครองเป็นสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้หากเข้าหลักเกณฑ์เรื่องความใหม่ยังไม่เคยมีมา ซึ่งการตรวจสอบความใหม่นี้จะตรวจสอบจากฐานข้อมูลสิทธิบัตรการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ของทั่วโลก

ส่วนลวดลายกระเป๋าลักษณะลายทางสลับสีกัน อาจเป็นงานลิขสิทธิ์ประเภทศิลปกรรมได้ อย่างไรก็ตาม ต้องพิจารณาถึงระดับการสร้างสรรค์งาน ที่เพียงพอซึ่งเป็นหลักสากลที่ใช้ในการพิจารณางานลิขสิทธิ์ประกอบด้วย

สำหรับเรื่องของแบรนด์ที่ใช้กับสินค้านั้น บาเลนเซียกาเป็นเครื่องหมายการค้าที่มีการจดทะเบียนไว้แล้วในประเทศไทย การลอกเลียนรูปทรง และลวดลายของ กระเป๋ามีเครื่องหมายการค้าของบาเลนเซียกาติดอยู่ด้วย หรือนำมาใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต อาจเข้าข่ายเป็นการละเมิดเครื่องหมายการค้า มีโทษทางกฎหมาย และอาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีได้

บทสรุปของประเด็นที่ว่า เหตุการณ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ทางปัญญาต่อประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงความไม่ครอบคลุมในเรื่องการคุ้มครองสินค้าภายในประเทศมากเท่าที่ควร เพราะในกรณีเดียวกันหากเกิดขึ้นในประเทศแถบยุโรปจะกลายเป็นคดีความที่ดำเนินการถึงที่สุด โดยเหตุที่คนในสังคมแถบยุโรปให้ความสำคัญอย่างมากต่อเรื่องลิขสิทธิ์เนื่องจากผู้คนให้คุณค่าต่อความคิดสร้างสรรค์และงานศิลปะซึ่งออกมาจากความคิดความตั้งใจจริงของศิลปินทุกประเภท และผลงานแต่ละชิ้นจะใช้ระยะเวลานานบวกกับความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวใครก็ไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยของเราที่มีสินค้าที่ดีและมีคุณภาพแต่กลับไม่มีการให้คุณค่ากันมากเท่าที่ควร

ในอีกมุมเรื่องการยอมรับและให้คุณค่าต่อสินค้าไทยนั้น พบว่าผลกระทบจากกระเป๋าคัดล้ายคลึงกับถุงสายรุ้งของไทย ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่คนไทยหันกลับมาใส่ถุงสายรุ้งและเห็นคุณค่าสินค้าไทยมากขึ้นตามกระแสของแบรนด์ดังจากทางยุโรป ข้อสังเกตประการหนึ่งคือการให้คุณค่าของสินค้าในประเทศไทยไม่ได้เกิดจากคุณค่าภายในตัวสินค้าหรือเครื่องหมายการค้าแต่อย่างใด แต่กลับเป็นการวิ่งตามกระแสของแฟชั่นนอกประเทศมากกว่า ทั้งที่พบว่ามาตรฐานสินค้าไทยได้รับการยอมรับในตลาดระดับโลกทั้งในเรื่องคุณภาพการออกแบบ หรือฝีมือทางศิลปะ ดังนั้น การคุ้มครองการออกแบบผลิตภัณฑ์ จึงเป็นประเด็นที่ต้องหยิบยกขึ้นมาถกเถียงและดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย อีกทั้งสร้างความเข้าใจของคนทั่วไปให้ตระหนักถึงเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์และการให้การคุ้มครองต่อผู้สร้างสรรค์

แนวทางการให้ความคุ้มครองแบบผลิตภัณฑ์ภายใต้กฎหมายสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ของ ประเทศสหรัฐอเมริกา

ตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาการให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายการค้าตามกฎหมาย เครื่องหมายการค้าและแบบผลิตภัณฑ์ตามกฎหมายสิทธิบัตรนั้นเป็นอิสระออกจากกัน ซึ่งหมายความว่าเครื่องมืออยู่หรือ การรับสินไปซึ่งสิทธิทั้งสองชนิดจะไม่กระทบถึงกัน อย่างไรก็ตาม ถ้าสิทธิบัตรการประดิษฐ์ของครอบคลุมเป็นการสื่อให้เห็น รูปร่าง รูปทรง ของวัตถุ ทั้งนี้ โดยอาจปรากฏในรูปของถ้อยคำแสดงถึงการประดิษฐ์ในรายละเอียด การประดิษฐ์ อาจเป็นการสื่อให้เห็นว่า รูปร่าง รูปทรงของวัตถุดังกล่าวแสดงถึงหน้าที่การใช้งานโดยกฎหมาย ซึ่งอาจไม่ได้รับความคุ้มครองในฐานะเครื่องหมายการค้าได้ ซึ่งต่อมาศาลสหรัฐอเมริกาได้รับหลักการดังกล่าวโดยตัดสินไม่ให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายการค้าใน รูปร่าง รูปทรง ของวัตถุ ซึ่งรายละเอียด ของรูปร่าง รูปทรง ดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในรายละเอียดการประดิษฐ์ หรือรูปแสดงถึงการประดิษฐ์ของสิทธิบัตร การประดิษฐ์ที่ยังคงมีความคุ้มครองอยู่ร่วมกับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ที่หมดอายุการควบคุมไปแล้ว

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี การได้รับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์อาจเป็นข้อสนับสนุนว่า รูปร่าง รูปทรงของวัตถุชนิดนั้นไม่ได้แสดงถึงหน้าที่การใช้งานที่สามารถได้รับความคุ้มครองในฐานะเครื่องหมายการค้าได้ เนื่องจากสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์จะออกเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้แสดงถึงหน้าที่การใช้งานเท่านั้น แต่หากมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวโดยอวดอ้างสรรพคุณถึงหน้าที่การใช้งานของวัตถุ หรือไม่ได้มีการโฆษณารูปร่างรูปทรงของวัตถุขึ้นนั้นในฐานะที่เป็นเครื่องหมายการค้าแล้ว ก็จะทำให้รูปร่างรูปทรงของวัตถุขึ้นนั้นได้รับความคุ้มครองในฐานะเครื่องหมายการค้าได้ยากขึ้น จึงจะเห็นได้ว่ากฎหมายต่างประเทศในเรื่องสิทธิบัตรนั้นมีความแข็งแรงมาก และมีความละเอียดในทุกกรณี เพื่อควบคุมปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในทุกสถานการณ์ อันจะช่วยป้องกันไม่ให้เจ้าของสินค้าในประเทศของตนถูกละเมิดลิขสิทธิ์ได้โดยง่าย กรณีดังกล่าวอาจจะเป็นแบบอย่างในการพัฒนาเรื่องสิทธิบัตรประเทศไทยไม่มากนัก

สรุป

จากการศึกษาข้อมูลในบทความนี้ ประกอบด้วย ข้อมูลจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา การศึกษาพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ที่มีส่วนก่อให้เกิดปัญหาในบางกรณี ในเรื่องบังคับใช้กฎหมายที่ยังคงไม่มีความชัดเจนหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่มีการใช้งานในเรื่องที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน จึงแสดงให้เห็นถึงความความไม่แข็งแรงต่อการคุ้มครองสินค้าและการผลิตในประเทศไทย หรือแม้แต่การที่มีการใช้สินค้านานจนเคยชิน แต่ขาดการจดสิทธิบัตร และส่งผลให้เป็นฝ่ายที่ละเมิดลิขสิทธิ์เสียเองทั้งที่ตนเป็นเจ้าของสินค้าและอาจได้รับโทษสูง เนื่องจากความไม่รู้เท่าทัน หรือเจ้าของสินค้าที่ไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการจดสิทธิบัตรมากนัก เมื่อเกิดปัญหาจึงกลับมาแก้ไข ซึ่งบางกรณีก็อาจจะไม่ทันการณ์ และไม่เท่าทันประเทศที่ให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าว

ผู้เขียนบทความเห็นว่าการป้องกันการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาอาจจะดีกว่าการปราบปราม โดยการส่งเสริมให้ประชาชนผู้ได้ประโยชน์ หรือเสียประโยชน์ ให้เข้าใจถึงความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อรักษาสหสิทธิประโยชน์ของเจ้าของสินค้า ทั้งการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของต่างประเทศในประเทศไทยและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของไทยในต่างประเทศ ควรมีการดำเนินงานอย่างครอบคลุม และส่งเสริมสินค้าไทยในการขึ้นทะเบียนทรัพย์สินในต่างประเทศอย่างจริงจัง เพื่อป้องกันปัญหาการลักลอบขโมยภูมิปัญญาไทย หรือทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนในประเทศไทยไปขึ้นทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศของตน ทั้งนี้ จุดอ่อนของประเทศไทยคือการรู้ไม่เท่าทันสถานการณ์ของโลกที่มีการเปลี่ยนไปในทุก ๆ วัน

สิ่งที่ผู้ประกอบการจำเป็นต้องศึกษาให้มาก และสำคัญอย่างยิ่ง คือเรื่องสิทธิบัตรกับเครื่องหมายทางการค้าเป็นสิทธิเฉพาะดินแดน คือจดทะเบียนที่ประเทศใดก็จะได้รับความคุ้มครองเฉพาะประเทศนั้น ๆ

ดังนั้น เมื่อจดทะเบียนในประเทศไทยแล้ว ก็จะต้องจดในต่างประเทศด้วย โดยเฉพาะในส่วนของสิทธิบัตร ผู้เป็นเจ้าของสินค้าควรจะต้องวางแผนดี ๆ เพราะการให้สิทธิจะดูแลเรื่องของการใหม่เป็นสำคัญ ภายใน 1 ปีหากยังไม่ไปจด ความใหม่นั้นอาจจะหมดไป หรือมีคนอื่นไปจดก่อน ซึ่งปัจจุบันจะมีระบบการจดสิทธิผ่านทางออนไลน์ที่เรียกว่า PCT (Patent Cooperation Treaty) โดยเจ้าของสิทธิจะต้องยื่นเรื่องผ่านระบบออนไลน์ในเว็บของกรมทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อจดสิทธิในเบื้องต้นก่อน และจะมีเวลา 18 เดือนในการเดินทางไปจดทะเบียนจริงที่ประเทศนั้น ๆ ส่วนเครื่องหมายทางการค้าก็เช่นเดียวกัน สามารถยื่นผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้เช่นกัน แต่ต้องยื่นยันตัวตนและสมัครเข้าเป็นสมาชิกกับทางกรมทรัพย์สินทางปัญญาเสียก่อน หลังจากนั้นสามารถทำธุรกิจต่าง ๆ ผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้เลย การจดทะเบียนสิทธิในต่างประเทศเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และมีผลทางการค้ามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกไร้พรมแดนอย่างเช่นในปัจจุบันนี้ที่การค้าขายสามารถทำได้ง่ายดายผ่านสื่อออนไลน์

สำหรับการจดทะเบียนเครื่องหมายทางการค้าในต่างประเทศ เป็นเรื่องของการลงทุนระยะยาวที่ผู้ประกอบการต้องพิจารณาด้วยตัวเองว่าควรต้องไปจดที่ไหนบ้าง แต่โดยหลักแล้วจะมีข้อพิจารณาอยู่ 4 ข้อ คือ 1.จดทะเบียนในไทยก่อน 2.เลือกจดทะเบียนประเทศที่คิดจะเข้าไปเปิดตลาดหรือทำการค้า 3.ประเทศที่ขึ้นชื่อเรื่องการค้าปลีกแบบสินค้า 4.ประเทศที่มีคู่แข่งทำการค้าขายสินค้าประเภทเดียวกัน

โดยอายุการคุ้มครองในส่วนของเครื่องหมายทางการค้าจะได้รับการคุ้มครองสิทธิ 10 ปี แต่ผู้เป็นเจ้าของสามารถขยายอายุการคุ้มครองสิทธิได้ต่อเนื่อง หากไม่ขยายการคุ้มครองสิทธิและมีผู้อื่นมาขอจดทะเบียนสิทธินั้นก็จะเปลี่ยนเป็นของผู้ขอทันที ส่วนสิทธิบัตรจะมีอายุการคุ้มครอง 20 ปี หลังจากนั้นสิทธิจะกลายเป็นของสาธารณะ ซึ่งใครก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ แต่กว่าจะถึงเวลานั้นผู้เป็นเจ้าของสิทธิย่อมพัฒนาต่อยอดไปได้ไกลแล้ว และนี่เองที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพย์สินปัญญา เป็นข้อได้เปรียบอย่างหนึ่งที่ผู้ประกอบการทุกคนควรรู้

จะเห็นได้ว่าถ้าคนไทยมีการจดสิทธิบัตรของถุงสี่รู อาจจะได้รับสิทธิมากกว่าที่เป็นอยู่ และจากกรณีดังกล่าวในเรื่องของถุงสายรุ้ง และกระเป๋าบาสเก็ตบอล ซิปเปอร์ ซึ่งมีความน่าสนใจหลายอย่าง ไม่ได้มีแค่ด้านลบจากประเด็นการถูกละเมิดลิขสิทธิ์ทางปัญญาแต่เพียงเรื่องเดียว อาจส่งผลในด้านบวกที่ทำให้สังคมไทยในทุกสาขาอาชีพให้ความสนใจในประเด็นดังกล่าว แล้วออกมาปกป้องคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของตน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรื่องทรัพย์สินทางปัญญานั้นไม่ใช่เรื่องไกลตัว และอาจจะส่งผลให้ผู้ประกอบการในประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญในการจดสิทธิบัตรให้มากยิ่งขึ้น โดยการจดสิทธิบัตรนั้นควรเป็นสิ่งแรก ๆ ที่ควรทำแม้ว่าจะยากและใช้ระยะเวลานาน แต่ถือว่าเป็นประโยชน์ของเจ้าของสินค้าเอง และประโยชน์ของประเทศไทยในอนาคต

บรรณานุกรม

- Balenciaga Bazar Shopper Bag. (2016). สืบค้นเมื่อ 29 ธันวาคม 2565. จาก <https://www.jeab.com/shoe-bag/type/shoulder-bags/balenciaga-bazar-shopper-bag>.
- Lai, K. K. and Zaichowsky, J. L. (1999). Brand imitation: do the Chinese have different views? Asia Pacific Journal of Management, 16 (2), 223-235.
- U.S. Chamber of Commerce. (2022). 2022 International IP index: Compete for Tomorrow. Retrieved from https://www.uschamber.com/assets/documents/IPIndex-FullReport_2022.pdf.

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒. (2522) สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2562. จาก

<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/th/th/th007th.pdf>.

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒ ฉบับที่ ๒. (2535). สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2562 จาก

<https://www.arda.or.th/datas/file/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%9A%20%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%A3%20%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%20%202535.pdf>.

จุมพล ภิญโญสินวัฒน์ และภูมินทร์ บุตรอินทร์. (2560). ประวัติศาสตร์และแนวความคิด เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา. กรุงเทพมหานคร:โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2555). การจัดการทรัพย์สินทางปัญญาของภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย.

วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์. สถาบันพัฒนาศาสตร์. 6, 2, 2555.

สุมาลี เล็กประยูร. (2010). สินค้าละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาและคุณค่าแห่งแบรนด์. Executive Journal, 2010. 206-213.

ใครก็อปใคร? แรณรงค์ระดับโลกเปิดตัวคอลเลคชั่นใหม่ คล้ายกระเป๋ากระสอบสายรุ้งของไทยมาก. (2559). สืบค้นเมื่อ 29 ธันวาคม 2565. จาก <https://www.sanook.com/women/46409/>.